

ДЕГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ У СУЧАСНІЙ СВІТОВІЙ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

О. А. Довгаль

д.е.н., проф.

Г. В. Довгаль

к.е.н., доц.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

e.dovgal@karazin.ua

g.dovgal@karazin.ua

У статті аналізуються тенденції деглобалізації в міжнародному русі товарів, послуг і капіталів та зростання протекціонізму у світовій торгівлі, що є результатом триваючих негативних процесів у світовій економіці, початок яким було покладено недавньою фінансово-економічною рецесією.

На основі аналізу найважливіших тенденцій і показників, що характеризують рівень інтернаціоналізації світової економіки – ступеня участі країн і регіонів світу в світовій торгівлі, використання протекціоністських заходів, динаміки міжнародного руху капіталу тощо автори намагаються перевірити одну з гіпотез, які пояснюють ефект зниження темпів зростання світової торгівлі, яка полягає в тому, що світова криза показала неспроможність глобалізації і необхідність розвитку в першу чергу національних виробництв. Гіпотеза «деглобалізації» набирає популярності і привертає увагу урядів, особливо для обґрунтування протекціоністських заходів. Однак сама наявність деглобалізації у світовій економіці поки не має явних підтверджень.

Зроблено висновок про те, що, незважаючи на наявність негативних процесів у світовій економіці, зумовлених глобалізацією, відсутня виражена деглобалізація, тобто негативна динаміка абсолютних і відносних індикаторів, що характеризують активність головних складових світової економіки і ступінь залученості країн світу в глобальні процеси. Більшість прогнозів сходяться на тому, що в найближчі роки очікується поступальний рух вгору найважливіших економічних показників і нехай слабке, але поновлення тенденції до зростання економічної глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, деглобалізація, лібералізація міжнародної торгівлі, протекціонізм, економічна нестабільність.

ДЕГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В СОВРЕМЕННОЙ МИРОВОЙ ТОРГОВЛЕ В УСЛОВИЯХ НЕСТАБИЛЬНОСТИ

В статье анализируются тенденции глобализации в международном движении товаров, услуг и капиталов и рост протекционизма в мировой торговле, что является результатом продолжающихся негативных процессов в мировой экономике, начало которым было положено недавней финансово-экономической рецессией.

На основе анализа важнейших тенденций и показателей, характеризующих уровень интернационализации мировой экономики – степени участия стран и регионов мира в мировой торговле, использование протекционистских мер, динамики международного движения капитала и т.д. авторы пытаются проверить одну из гипотез, объясняющих эффект снижения темпов роста мировой торговли, которая заключается в том, что мировой кризис показал несостоятельность глобализации и необходимость развития в первую очередь национальных производств. Гипотеза «деглобализации» набирает популярность и привлекает внимание правительств, особенно для обоснования протекционистских мер. Однако само наличие деглобализации в мировой экономике пока не имеет явных подтверждений.

Сделан вывод о том, что, несмотря на наличие негативных процессов в мировой экономике, обусловленных глобализацией, отсутствует выраженная деглобализация, то есть отрицательная динамика абсолютных и относительных индикаторов, характеризующих активность главных составляющих мировой экономики и степень вовлеченности стран мира в глобальные процессы. Большинство прогнозов сходятся в том, что в ближайшие годы ожидается поступательное движение вверх важнейших экономических показателей и пусть слабое, но восстановление тенденции к росту экономической глобализации.

Ключевые слова: глобализация, деглобализация, либерализация международной торговли, протекционизм, экономическая нестабильность.

DEGLOBALIZATION TRENDS IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL TRADE UNDER INSTABILITY

This article analyzes the trends of globalization in the international movement of goods, services, capital and the growth of protectionism in the world trade, which is the result of continuing negative processes in the global economy after the recent financial and economic recession.

Basing on analysis of key trends and indicators of the level of internationalization of the world economy which means the degree of participation of countries and regions in the world trade, the use of protectionist measures, the dynamics of international capital flows, etc., authors try to verify one of the hypotheses explaining the effect of the slowdown of the world trade, meaning that the global crisis has shown the failure of globalization and the need to develop the first national production. The hypothesis of «deglobalization» is gaining popularity and attracting the attention of governments, particularly to justify protectionist measures. However, the existence of deglobalization in the global economy does not yet has got the explicit confirmation.

The article concludes that despite the presence of negative processes in the global economy due to globalization, there is no expressed deglobalization, it negative dynamics of absolute and relative indicators characterizing the activity of the main components of the global economy and the degree of involvement of countries to global processes. Most forecasts agree that in the coming years it is expected rising movement of the most important economic indicators? No matter that it is weak and be weak, but the upward trend of economic globalization is being renewed.

Key words: globalization, deglobalization, liberalization of international trade, protectionism, economic instability.

Проблема циклічності розвитку світової економіки була актуальною завжди, але найбільшою гостротою вона набуває в процесі глобального розвитку світової економіки. Для оптимізації зусиль з вирішення цієї проблеми проводяться і міжнародні зустрічі на вищому рівні, і заходи щодо координації прийнятих заходів урядами провідних національних економік, і мобілізація зусиль світовими регіональними об'єднаннями щодо оптимізації негативних наслідків кризових потрясінь в умовах глобалізації.

Однією з характеристик світової економічної кризи 2008 р. стало падіння обсягів міжнародної торгівлі в 2009 р. у вартісному та фізичному вираженні. Після відновлення світового виробництва з 2011 р. темпи зростання світового експорту все одно залишаються істотно нижчими, ніж на початку 2000-х років, навіть незважаючи на швидкі темпи зростання в країнах, що розвиваються, і позитивну динаміку виробництва в розвинених країнах. Одна з гіпотез, які пояснюють ефект зниження темпів зростання світової торгівлі, полягає в тому, що світова криза показала неспроможність глобалізації і необхідність розвитку в першу чергу національних виробництв. Гіпотеза «деглобалізації» набирає популярності і привертає увагу урядів, особливо для обґрунтування протекціоністських заходів. Однак сама наявність деглобалізації у світовій економіці поки не має явних підтверджень.

Сучасні дослідження, присвячені проблемам глобалізації та регулюванню міжнародної торгівлі, представлені у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених: У. Беллоу, О. Білоруса, І. Бураковського, М. Делягіна, І. Дюмулена, В. Зуєва, П. Кругмана, Т. Мельник та інших [1 – 3]. Однак дослідженню співвідношення глобалізаційних та деглобалізаційних тенденцій в сучасній світовій торгівлі приділялося недостатньо уваги. Автори ставлять за мету проаналізувати тенденції деглобалізації в міжнародному русі товарів, послуг і капіталів та

зростання протекціонізму у світовій торгівлі, що є результатом триваючих негативних процесів у світовій економіці, початок яким було покладено недовною фінансово-економічною рецесією.

Рівень економічної глобалізації або інтернаціоналізації вимірюється низкою показників, які в першу чергу характеризують динаміку світової торгівлі і світового ВВП. За даними СОТ, після потужного сплеску у 2010 р. (13,9%) світова торгівля сповільнилася до 5,4% у 2011 р., а у 2012–2013 рр. її зростання ще більш сповільнилося, особливо в розвинених країнах (табл. 1). Помітне зростання світової торгівлі почалося лише з 2014 р., але воно було значно нижчим докризових темпів зростання, які перевищували 7%. При цьому повільніше, ніж раніше, зростали не тільки фізичний, але й вартісний обсяг світової торгівлі, оскільки ціни на сировину почали знижуватися у відповідь на швидке зростання пропозиції.

Таблиця 1

**Динаміка світової торгівлі товарами
(% до попереднього року)**

Регіон	2010	2011	2012	2013	2014	2015*
Світова торгівля	13,9	5,4	2,3	2,1	4,7	5,3
Експорт						
Розвинені країни	13,3	5,2	1,1	1,5	3,6	4,3
Країни, що розвиваються та трансформуються	15,1	5,8	3,8	3,3	5,4	6,8
Імпорт						
Розвинені країни	10,6	3,4	0,0	-0,2	3,4	3,9
Країни, що розвиваються та трансформуються	18,3	8,1	5,1	4,4	6,3	7,1
Світовий ВВП	4,1	2,8	2,3	2,2	3,0	3,1
Розвинені країни	2,6	1,5	1,3	1,1	2,1	2,2
Країни, що розвиваються та трансформуються	7,5	5,7	4,5	4,4	4,7	5,0

Складено авторами за даними: [4].

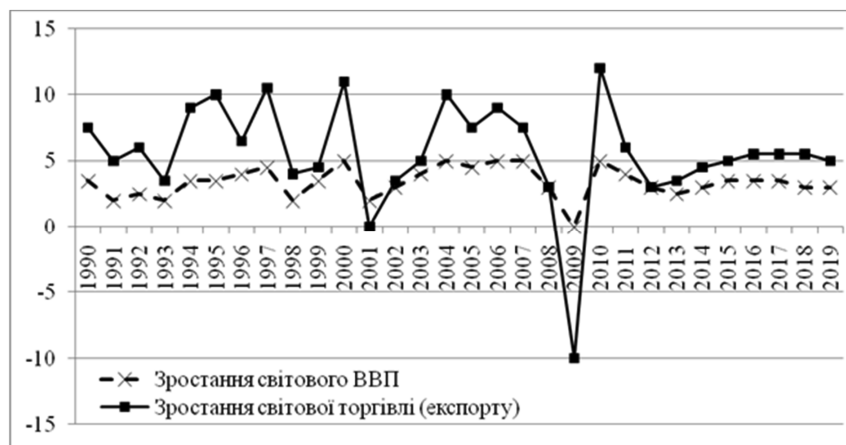

Рис. 1. Динаміка світового ВВП та торгівлі (експорту)
(% до попереднього року). Джерело: [5]

Якщо розглядати тенденції щодо світової економіки і торгівлі на більш тривалий період, то можна відзначити, що за 1990–2014 рр. умовні лінії їхньої динаміки перетиналися три рази – на початку 2000-х рр., під час останньої кризи та у 2012–2013 рр. (рис.1). Причому у 2001 р. і особливо у 2009 р. зростання світової торгівлі істотно відставало від зростання світового ВВП, у той час як в останні два роки розглянутого періоду їхня динаміка збігалася. Визначальний вплив на динаміку обсягів світової торгівлі (експорту) надавав ціновий фактор.

За прогнозами МВФ на перспективу до 2019 р., очікується від-

носно стійка траєкторія розвитку міжнародної економіки. Річні темпи приросту світового ВВП в середньому за 2015–2019 рр. складуть 3,9%, а світова торгівля (експорт) товарами і послугами буде приростати на 5,4%. Частка світового експорту у світовому ВВП буде перебувати в межах 31–32%.

У структурі сучасної світової торгівлі питома вага паливно-енергетичних товарів за період з 2001 по 2014 рік складала майже 15%, а в цілому товари сировинного профілю займають близько 1/3 обсягу світової торгівлі [6], що цілком достатньо, щоб робити істотний вплив на динаміку всієї світової торгівлі, тим більше, що на відміну від промислових товарів вторинної переробки первинні продукти більшою мірою піддані ціновим коливанням.

Загальна тенденція до підвищення світових цін на всі біржові товари почала спостерігатися після 2003 р. (рис. 2). Найбільш високими темпами зростали ціни на метали та енергетичну сировину. Після різкого падіння в 2009 р. ціни на сировину відновили висхідну траєкторію у 2010–2011 рр., але у 2012–2013 рр. була знову зафіксована незначна негативна динаміка, а наприкінці 2014 р. ціна нафти просто обвалилася із 98 до 48 дол. за барель і залишається майже на цьому рівні вже протягом 9 місяців. Слід відзначити, що останній раз така ціна була в 2005 р. Світ повернувся назад на 10 років.

Процес інтернаціоналізації протікає з різною швидкістю в різних регіонах світу. Як видно з рис. 3,

Рис. 2. Індекс цін на біржові товари (2005 = 100). Джерело: [5]

Рис. 3. Рівень економічної інтернаціоналізації (експортної квоти) за регіонами світу. Джерело: [6]

найбільш інтенсивні процеси інтеграції у світову економіку характерні для близькосхідних та північноафриканських країн, Європейського союзу, економік, що трансформуються. Істотно знизилася частка експорту у ВВП в кризові роки і в посткризовий період у країнах, що розвиваються, Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Найменшою мірою інтегровані у світогосподарські процеси південноазі-

Таблиця 2

Портфельні інвестиції у світі, трлн дол.

Види інвестицій	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальна сума портфельних інвестицій, у т.ч.:	12,7	14,1	19,2	23,5	26,0	33,2	39,3	31,1	37,6	40,6	39,4	43,6	40,2
в акції	5,2	4,8	7,0	8,8	10,6	14,3	17,2	9,9	13,8	15,6	14,4	17,0	15,9
в боргові, з них	7,5	9,3	12,2	14,7	15,4	18,9	22,1	21,2	23,8	25,0	24,9	26,6	24,3
довго-строкові	6,4	8,1	10,6	12,8	13,5	16,6	19,5	18,5	20,7	21,9	22,0	23,7	21,5
коротко-строкові	1,1	1,3	1,6	1,9	1,9	2,3	2,6	2,7	3,1	3,1	3,0	2,9	2,8
Частка портфельних інвестицій у світовому ВВП (%)	39,1	41,8	50,6	54,9	56,3	66,3	69,7	50,2	64,1	63,5	55,6	60,3	54,8

Складено і розраховано авторами на основі даних: [5].

Прямі іноземні інвестиції у світі

Показник	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Обсяг залучених ПІІ у світі											
ЮНКТАД											
млрд дол.	207	1413	990	1481	2003	1816	1216	1409	1691	1317	1461
приріст (%)	4,9	29,5	34,8	49,6	35,3	-9,3	-33,0	15,8	20,1	-22,1	10,9
ОЕСР											
млрд дол.	203	1514	991	1465	1970	1761	1158	1451	1743	1311	1384
приріст (%)	-	38,3	42,0	47,9	34,4	-10,6	-34,3	25,3	20,2	-24,8	5,5
Обсяг накопичених ПІІ у світі											
ЮНКТАД											
трлн дол.	2,1	7,5	11,7	14,4	18,0	15,6	18,3	20,4	20,9	22,8	24,2
частка у світовому ВВП (%)	9,3	22,8	25,2	28,7	31,9	25,2	31,2	31,7	29,3	31,4	33,0
ОЕСР											
трлн дол.	1,5	5,3	10,5	13,1	16,6	15,6	18,1	20,0	20,9	22,8	24,2
частка у світовому ВВП (%)	6,7	16,2	22,6	26,1	29,4	25,2	30,9	31,1	29,4	31,4	32,9

Складено і розраховано авторами на основі даних: [7].

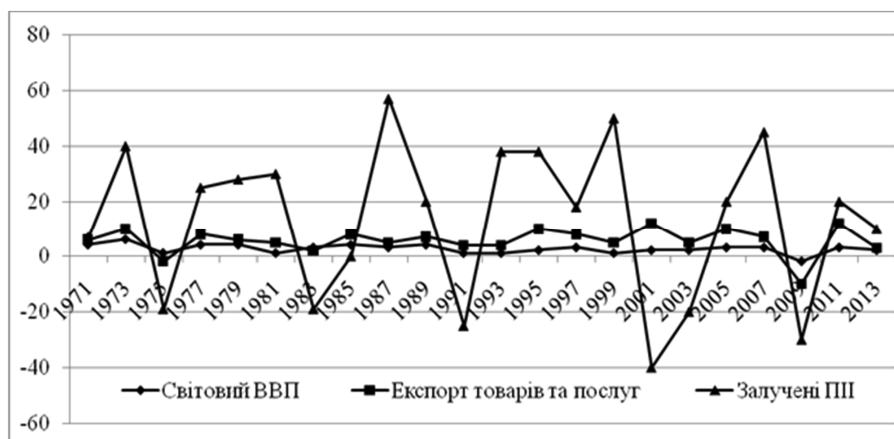

Рис. 4. Динаміка світового ВВП, торгівлі та ПІІ у довгостроковій ретроспективі. Складено авторами на основі даних: [5-7]

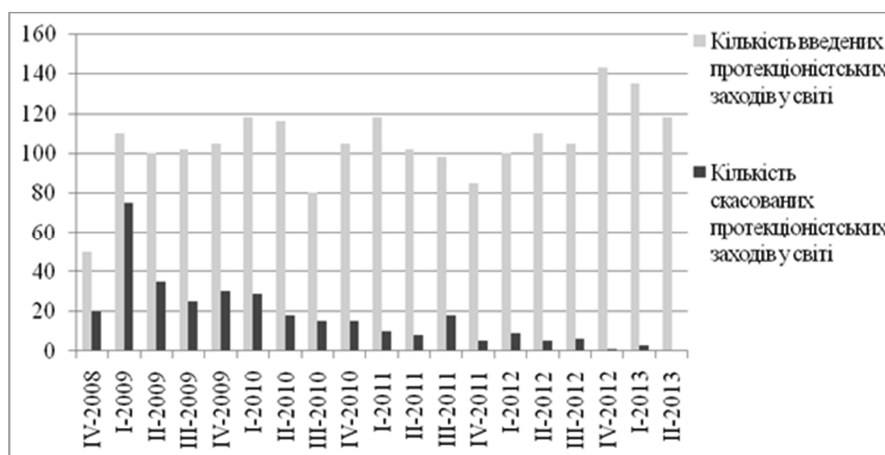

Рис. 5. Кількість введених і скасованих протекціоністських заходів у світі. Складено авторами на основі даних: [8]

атські та північноамериканські країни.

При аналізі рівня інтернаціоналізації світової економіки необхідно враховувати не лише динаміку міжнародної торгівлі, але й динаміку інвестицій та міжнародного руху капіталу.

Основною формою міжнародних інвестицій є портфельні інвестиції. За даними МВФ, протягом 2001 – 2014 рр. загальна сума накопичених портфельних капіталів у світі збільшилася більше ніж у 3 рази, при цьому вкладення в акції зросли у 3 рази, в боргові довгострокові та короткострокові зобов'язання – відповідно, у 3,5 і 2,5 рази [5].

У передкризові 2001 – 2007 рр. спостерігалось постійне зростання показників портфельного інвестування у світі. Однак на динаміку портфельних інвестицій вкрай негативно вплинула світова криза. Після швидкого відновлення у 2009 – 2010 рр. обсяг світових портфельних інвестицій знизився вже у 2011 р. І знову зниження було обумовлено скороченням вкладу капіталу в придбання акцій.

У 2012 р. загальна сума портфельних інвестицій досягла 43,6, а вже у 2013 р. знову дещо знизилася до 40,2 трлн дол. Питома вага портфельних інвестицій у світовому ВВП протягом 2001–2007 рр. зросла з 39,1 до 69,7%, у 2008 р. сукупний їх обсяг становив тільки 50%, а потім знову почалися коливання (табл. 2) [5].

За даними ЮНКТАД та ОЕСР, з 1990 р. по 2014 р. обсяги залучених у світі прямих інвестицій зросли в 7,5 разів, обсяги накопичених інвестицій в 0,7 разів. У 1990 р. частка накопичених у світі ПІІ у світовому ВВП становила лише 9,3% (ОЕСР – 6,7%), у 2014 вона досягла 33% (табл. 3) [7].

У довгостроковій ретроспективі динаміка потоків ПІІ відрізняється більшою волатильністю в порівнянні з динамікою світової торгівлі, причому в умовах як підйому, так і спаду світової економіки (рис. 4) [5-7].

За даними ЮНКТАД, у 2014 р. було залучено ПІІ на суму 1,6 трлн дол., а у 2015 р. очікується подальше збільшення припливу прямих іноземних інвестицій у світі – до 18 трлн дол. [7]. Таким чином, обсяги накопичених прямих інвестицій в 2015 р. може досягти 27,7 трлн дол., що по відношенню до обсягу світової економіки складе 34,2% [7].

У контексті світової фінансової кризи протекціоністські заходи торговельної політики розглядаються країнами як інструмент регулювання ринків і штучної підтримки рівня конкурентоспроможності національних виробників. Одна з гіпотез полягає в тому, що саме посилення протекціонізму в період кризи стало підштовхувати світову економіку до деглобалізації. Незважаючи на визнання обмежувальних торговельних заходів в якості однієї з причин гальмування економічного зростання та зайнятості і встановлення офіційної добровільної відмови від їх використання (та усунення вже наявних заходів) в рамках різних міжнародних організацій і форумів, наприклад в рамках G-20 та АТЕС, дані заходи продовжують активно використовуватися.

За даними аналітичного агентства Global Trade Alert (GTA), всього з 2008 р., коли країни G-20 прийняли зобов'язання щодо усунення протекціоністських заходів, у світі було введено 2134 заходи, які призводять до однозначного погіршення умов комерційної діяльності конкурентів, а також 261 міра, що потенційно призводить до ущемлення комерційних інтересів (рис. 5) [8].

Країни G-20 відповідальні за 63,5% всіх протекціоністських заходів, введених у світі з 2008 р. У середині «двадцятки» ситуація з часом змінюється: в 2009 р. більше половини заходів вводилися країнами-членами ЄС (колективно та індивідуально), Японією та США, а після 2009 р. їх частка різко скоротилася (не беручи до уваги економічні санкції проти окремих країн). При цьому внесок країн БРІКС в цьому питанні всередині G-20 перевищив 50% вже в 2010 р. Важливо також зазначити, що від 60 до 70% заходів, що негативно впливають на ко-

мерційні інтереси країн G-20, введені самими країнами-членами «великої двадцятки». При цьому кількість скасованих протекціоністських заходів склала всього 845 за аналогічний період. У середньому більше ніж 100 заходів на квартал вводилося країнами з 2008 р. У цілому ж використання обмежувальних заходів продовжує розширюватися країнами, найбільш активно залученими в торгівлю. Хоча не можна не визнати, що, незважаючи на істотне зростання кількості протекціоністських заходів, їх вплив на світову торгівлю є незначним. Так, введені з кінця 2008 р. імпорتنі обмежувальні заходи охоплюють лише близько 5,2% від загального обсягу імпорту «великої двадцятки» і 4,1% світового імпорту [8].

Існують різні способи кількісного виміру процесів інтернаціоналізації світової спільноти. До них, зокрема, відноситься розробка інтегральних індикаторів, що охоплюють різні аспекти глобалізації. При цьому найбільш інформативним показником є індекс глобалізації КОФ, створений у 2002 р. в Швейцарському економічному інституті за участю Федерального Швейцарського технологічного інституту. Всі країни, що досліджувалися в межах цього індексу, оцінюються за 24 показниками, об'єднаними в три основні групи глобальної інтеграції: економічна глобалізація (обсяг світової торгівлі і міжнародних інвестицій, тарифна політика, обмеження на рахунки, податки на міжнародну торгівлю тощо); соціальна глобалізація (обсяг телефонного трафіку, міжнародних поштових відправлень, транскордонних грошових переказів та міжнародного туризму, частка іноземного населення, розвиток інформаційно-комунікаційної інфраструктури, дані про культурну інтеграцію тощо); політична глобалізація (кількість посольств та інших іноземних представництв у країні, членство в міжнародних організаціях, участь у міжнародних місіях, ратифікація міжнародних багатосторонніх договорів).

КОФ Індекс глобалізації обчислюється як сума груп показників економічної, соціальної та політичної глобалізації з ваговими коефіцієнтами 36, 39 і 25%, відповідно [9]. Дані, представлені в табл. 4 і на рис. 6 [10], показують, що в провідних країнах світу індекс глобалізації, який демонстрував стійке зростання протягом 1970–1990 рр., почав стагнувати на початку нового тисячоліття. Причому в країнах, що розвиваються, і перехідних економіках цей процес настав пізніше (напередодні кризи 2008–2009 рр.), ніж у розвинених країнах.

Якщо озирнутися назад, то можна помітити, що динамічний процес інтернаціоналізації протікає «хвилями» вже доволі довго. Тенденції глобалізації займають центральне місце, коли світова економіка на підйомі, і відкидаються тоді, коли світова економіка переходить у стадію спаду заради зниження уразливості національної економіки до руйнівних наслідків глобальної нестабільності.

Таким чином, тенденції глобалізації та деглобалізації змінюють одна одну в залежності від зовнішніх

Динаміка індексу глобалізації КОФ у провідних країнах світу.

Країна	1970	1980	1990	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Австралія	54,77	68,55	74,54	81,73	83,23	81,35	82,79	82,96	82,93	81,60	81,59	82,93
Аргентина	42,79	44,59	47,86	64,38	60,67	60,13	59,39	59,30	58,38	58,94	58,30	58,38
Бразилія	38,36	43,82	45,01	56,28	60,29	58,82	59,31	59,79	59,78	59,36	59,21	59,78
Велика Британія	60,00	71,36	76,28	85,58	84,31	83,82	83,75	83,88	83,72	85,54	85,39	83,72
Німеччина	46,26	56,68	58,92	80,61	81,47	80,48	79,46	79,67	79,47	81,53	81,08	79,47
Єгипет	29,40	35,67	40,93	53,98	59,02	58,83	58,93	60,18	57,20	59,35	58,10	57,20
Індія	24,48	25,96	29,67	43,98	50,90	50,39	50,34	50,48	50,41	51,88	51,57	50,41
Індонезія	23,24	29,18	34,53	53,16	57,59	56,99	56,99	57,08	56,41	56,26	55,20	56,41
Італія	50,57	52,72	64,74	81,57	81,47	81,00	80,48	80,65	80,31	81,02	81,01	80,31
Канада	69,84	79,77	79,22	89,12	86,78	86,76	86,26	86,25	85,63	85,53	85,38	85,63
Китай	16,28	20,00	34,24	52,18	61,34	60,36	60,77	60,99	60,50	59,37	59,43	60,50
Південна Корея	26,99	35,90	43,09	60,73	64,96	64,93	64,13	64,61	64,79	62,39	62,31	64,79
Мексика	40,81	42,12	49,98	57,45	59,76	59,20	60,32	60,53	60,78	59,96	59,25	60,78
Польща	42,16	50,05	49,57	71,91	81,37	80,15	80,84	80,12	79,52	80,81	79,10	79,52
Росія	–	–	37,58	61,92	67,42	65,09	66,81	66,00	65,42	67,35	67,78	65,42
Саудівська Аравія	42,59	47,56	50,77	63,24	67,43	68,32	68,99	68,57	67,69	62,34	67,49	67,69
Сингапур	58,56	73,65	80,09	85,66	88,85	88,89	89,10	88,97	88,63	89,18	88,89	88,63
США	58,74	63,03	69,87	76,66	77,52	76,55	74,95	74,95	74,94	74,88	75,76	74,94
Франція	56,75	63,56	72,35	82,95	84,45	83,92	83,63	83,50	82,76	84,12	83,86	82,76
ЮАР	37,35	39,27	37,76	61,02	65,50	65,52	64,85	65,24	65,23	64,42	64,39	65,23
Японія	33,90	41,31	46,38	59,44	66,37	65,61	65,66	65,70	65,00	64,13	63,73	65,00

Джерело: [9]

обставин. Коли світова економіка знаходиться на підйомі, вузли, які встановлюють важливі зв'язки в економіці, перевищують громадський оптимум, генеруючи негативні зовнішні ефекти (екстерналії), тим самим підриваючи суспільний добробут. У такому контексті політичні втручання є виправданими для зменшення зв'язків, що сприяють поширенню негативних потрясінь, або взаємозв'язків, які призводять до зниження здатності перерозподілу ризиків [11].

Політична загадка циклічності глобалізації також чітко проглядається відносно торгових потоків, мобільності транскордонного капіталу, стійкості рахунку поточних операцій і поширення технологій. При цьому торгові потоки можуть бути поганими індикаторами рівня глобалізації з двох причин: 1) глобалізація пов'язана з інтеграцією національного ринку у світовий, і для виміру глобалізації слід використовувати близькість ціни товару на домашньому ринку до ціни на світовому, в той час як зростання

імпорту або експорту є не більше ніж симптомом такої інтеграції і може бути не пов'язане із спрощенням («близькістю») переміщення товарів, особливо для сировини; 2) введення заходів протекціонізму.

У зв'язку з цим, на наш погляд, є достатні підстави говорити про кризу тієї моделі економічної глобалізації, яка практикувалася до настання глобальної рецесії і знаходиться нині в процесі трансформації. Криза (не) керованості світового господарства, яка стала очевидною в обстановці загальносвітової економічної рецесії 2008 – 2009 рр., обумовлена, з одного боку, зацікавленістю країн Заходу в збереженні історично сформованих основ існуючого механізму міждержавного (наднаціонального) економічного регулювання, що допускає лише часткову його модифікацію без глибокого та всебічного реформування, а з іншого – відсутністю на глобальному рівні міжнародного інституту (органу), повноважного у прийнятті спільних рішень з ключових світогосподарських проблем.

Циклічність процесів глобалізації посилюють і деякі інші вагомні обставини економічного та неекономічного характеру: можливість подальшої експансії світового тероризму; проблема розширення світової пропозиції ресурсів; тимчасове відставання розвитку інфраструктури глобальної економіки, насамперед Інтернету, від потреб агентів світогосподарських відносин; відносна

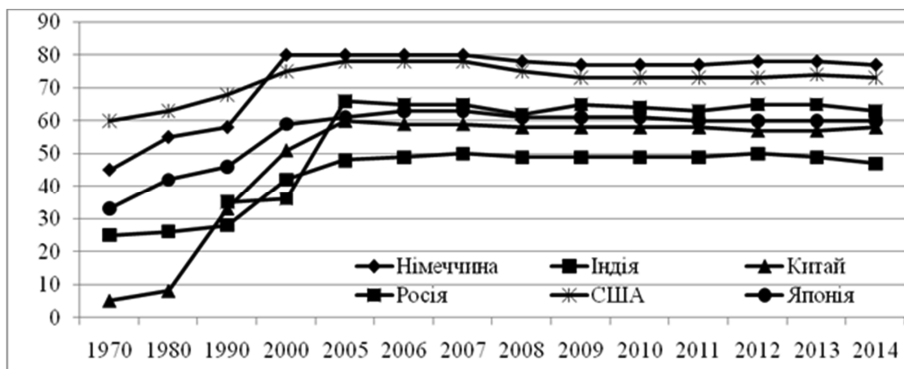

Рис. 6. Динаміка індексу глобалізації КОФ в найбільших економіках світу.

Джерело: [9]

нестача продовольства; розширення сфери транскордонного наркобізнесу; глобальні екологічна та енергетична проблеми.

Якими ж можуть бути наслідки циклічності процесів глобалізації для світової економіки у разі переважання тенденцій глобалізації або деглобалізації? У роботі Е. Хіллебранда розглядаються два прогностичні сценарії розвитку світової економіки – глобалізаційний і деглобалізаційний – та можливі їх наслідки до 2035 р. Основний висновок дослідження – активізація деглобалізаційних процесів надає менший (порівняно з розвитком глобалізації) позитивний ефект на рівень соціально-економічного розвитку більшості країн світу, як розвинених, так і країн, що розвиваються [12].

Так, стосовно країн, які не є членами ОЕСР, розвиток деглобалізації припускає зниження темпів приросту ВВП на душу населення, а також підвищення рівня так званої крайньої бідності, чи злиднів, порівняно зі сценарієм подальшого розвитку в них глобалізаційних процесів (табл. 5) [12].

Однак негативні наслідки деглобалізації більшою мірою відібраються на розвинених країнах. За прогнозами, деглобалізаційний сценарій розвитку економік США та ЄС, порівняно з глобалізаційним сценарієм, на 2035 р. може призвести до погіршення всіх представлених показників (табл. 6) [12].

Таким чином, аналіз інтегральних показників, що визначають рівень глобалізації, вказує на наявність циклічності в процесах глобалізації світової економіки. Глобалізація, незважаючи на позитивні результати, несе в собі істотні суперечності, які стали все більш виразно проявлятися з початку 2000-х рр. і посилювалися під час останньої світової фінансово-економічної кризи.

Протягом тривалого часу світова економіка демонструвала зростання, причому в окремі періоди суттєве, а в роки, що передували світовій фінансово-економічній рецесії 2008–2009 рр., і протягом всього посткризового періоду спостерігається її стагнація, в деяких випадках зниження, часом істотне. При цьому поки все ж відсутня виражена негативна динаміка абсолютних і відносних індикаторів, що характеризують активність головних складових світової економіки і ступінь залученості країн світу в глобальні процеси, як це спостерігалося в період між двома світовими війнами в ХХ столітті.

Більшість прогнозів поки сходяться на тому, що в найближчі роки очікується поступальний рух вгору найважливіших економічних показників і нехай слабке, але поновлення тенденції до зростання економічної глобалізації.

Таблиця 5

Сценарії розвитку глобалізації та деглобалізації в країнах світу, які не є членами ОЕСР

Показник	Глобалізаційний сценарій	Деглобалізаційний сценарій
Середньорічний приріст ВВП на д.н. (2006–2035; %)	2,7	1,9
Середньорічний рівень ВВП на д.н. у 2035 р. (тис. дол.)	10,7	8,4
Кількість осіб, що живе на дохід менше 1 дол. на день у 2035 р. (млн осіб)	663	836
Коефіцієнт Джині у 2035 р.	0,416	0,416

Джерело: [12]

Таблиця 6

Сценарії розвитку глобалізації та деглобалізації в США та ЄС

Показник	Глобалізація	Деглобалізація	Зміна (%)
США (2035 рік)			
ВВП (ППС, в цінах 2000 р., трлн дол.)	24,3	19,8	–18,5
ВВП на д.н. (тис. дол.)	66,2	60,3	–8,9
Кількість населення (млн осіб)	367,2	328,3	–10,6
Коефіцієнт Джині	0,402	0,397	–
Частка обробної промисловості у ВВП (%)	19,6	22,2	2,6%
Середня продуктивність праці (дол. на 1 робітника)	61,4	55,7	–9,3
ЄС-27 (2035 рік)			
ВВП (ППС, в цінах 2000 р., трлн дол.)	15,5	11,7	–24,0
ВВП на д.н. (тис. дол.)	31,3	24,6	–21,3
Кількість населення (млн осіб)	494,2	477,5	–3,4
Коефіцієнт Джині	0,338	0,337	–
Частка обробної промисловості у ВВП (%)	23,7	23,8	–
Середня продуктивність праці (дол. на 1 робітника)	30,7	23,7	–22,9

Джерело: [12]

Література:

1. Bello W. Deglobalization – Ideas for a New World Economy (Global Issues) / W. Bello. – London : Zed Books, 2005. – 175 p.
2. Глобальное экономическое регулирование / Под ред. проф. В. Н. Зуева. – М. : Магистр, 2012. – 574 с.
3. Мельник Т. М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : монографія / Т. М. Мельник. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 396 с.
4. WTO Press Release. 2015. 14 April. [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.wto.org/english/news_e/pres15_e/pr721_e.htm.
5. World Economic Outlook database / IMF. 2014 (update April). [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/01/weodata/index.aspx>.
6. World Development Indicators Database / World Bank. 2015 (update January) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://data.worldbank.org/data-catalog/world-development-indicators>.
7. OECD/UNCTAD Global Investment Trends Monitor, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oecd.org/investment/statistics.htm>; stat.
8. Global Trade Alert Independent monitoring of policies that affect world trade [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.globaltradealert.org/events>
9. KOF Index of Globalization. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://globalization.kof.ethz.ch>
10. KOF Index of Globalization. [Electronic resource]. – Mode of access : http://globalization.kof.ethz.ch/media/filer_public/2014/04/15/variables_2014.pdf.
11. Кадочников П. К вопросу о наличии деглобализации в мировой торговле / П. Кадочников / Экономическая политика. – 2014. – № 5. – С. 127 – 149.
12. Hillebrand E. Deglobalization Scenarios: Who Wins? Who Loses? [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.uky.edu/~ehill2/dynpage_upload/files/DeglobalizationScenarios.pdf